

Fridmana i Samjuelsona sam "upoznao" kod brice u Beogradu

Znali smo za Samjuelsona nasuprot Fridmanu // Mora da je moj brica bio prilično proamerički orijentisan // Postepeno sam se sve više razočaravao // Očekivao sam diskurse o budućnosti čovečanstva, a ponuđena mi je kolumna o rentama i troškovima obrazovanja // Zараđивao sam od svoje osamnaeste // Napisao sam jedno lepo pismo Fridmanu // Nažalost, Fridman nikada nije došao u Jugoslaviju ili Srbiju

Rade Radovanović

Pre nekoliko sedmica Danas mi je predložio da napišem tekst u slobodnoj formi sa osvrtom na to kakav je bio intelektualni život jednog studenta ekonomije kao što sam bio ja 1970. u Beogradu. Nisam veliki obožavalac memoara i ličnih sećanja ljudi čiji životi poput mog nemaju većeg značaja, tako da sam se premišljao sve do pre neki dan kada sam slučajno, čitajući Tviter, video | intervju Pola Samjuelsona. To mi je vratilo uspomene na prvi "susret" sa Samjuelsonom.

Tada sam bio na drugoj ili trećoj godini studija ekonomije i statistike. Znali smo za Samjuelsona nasuprot Fridmanu: jedan je bio neka vrsta socijaldemokrate, a drugi desničar. Naš udžbenik makroekonomije uključivao je, u veoma pojednostavljenoj verziji, delove iz čuvene Samjuelsonove Ekonomije, uvodnog udžbenika za studente ekonomije koji je kasnije utroput stotinana takvih udžbenika. Sadašnja veoma popularna verzija koja se koristi i na Ekonomskom fakultetu u Beogradu je ona Makvua (Mankiw). U našem tadašnjem udžbeniku, Samuelsonova knjiga je bila često pominjana tako da su studenti znali za njega. Što se Fridmana tiče, nikada nisam pohađao predavanja o finansijama i ne znam da li se ikada na njima govorilo o Fridmanu.

Jednog dana, dok sam čekao svoj red za šišanje, pažnju mi je privukao primerak Njuzvika. Bilo je to neobičajeno jer se strane novine, osim modnih časopisa... obično nisu mogle naći u berbernicama, što je i dalje slučaj. Bilo je to i politički pomalo sumnjivo. Ali, mora da je moj brica bio prilično proamerički orijentisan jer je tamo imao i propagandni

Prof. dr Branko Milanović: Hoće li svetom upravljati jedan procenat najbogatijih?

materijal koji je jednom mesečno na srpsko-hrvatskom objavljivala američka ambasada u Jugoslaviji, časopis Pregled.

Uzeo sam Njuzvik... engleski mi je već tada bio prilično dobar... i pročitao Samjuelsonovu kolumnu. Nakon toga sam možda godinu dana nastavio da kupujem svaki primerak Njuzvika u kojem su Samjuelson i Fridman na smenu pisali svoje kolumne.

O sagovorniku

Profesor dr Branko Milanović rođen je 1953. godine u Parizu. U Beogradu je studirao na Ekonomskom fakultetu, na kome je i doktorirao. Jedan je od vodećih svetskih stručnjaka za pitanja siromaštva, nejednakosti u raspodeli dohotka i socijalne politike. Radi kao vodeći ekonomista u Svetskoj banci, a predaje i na City University u Njujorku. Najpoznatija dela su mu: Liberalizacija i preduzetništvo: Dinamika reforme u socijalizmu i kapitalizmu (1989), Ekonomske nejednakosti u Jugoslaviji (1990), Tranzicija u Istočnoj Evropi: domaće restrukturiranje i spoljna trgovina (1992), Dohodak, nejednakost i siromaštvo tokom tranzicije (1998), Siromaštvo i socijalna pomoć u Istočnoj Evropi (1999)... U izdanju Akademске knjige prošle godine mu je objavljena i Globalna nejednakost, delo koje postiže svetski uspeh.

Postepeno sam se sve više razočaravao. Njihovi članci su bili veoma usko vezani za Ameriku, bavili su se, onim što sam ja smatrao, majušnim i nebitnim temama i bili su dosadni. Za nekoga ko je odrastao uz grandioznost marksističke ekonomije gde se politička ekonomija tiče razvoja društvenih formacija, njihove kolumne koje su se bavile, sećam se prilično dobro, autobuskim prevozom, đaka, iznajmljivanjem stambenog prostora u Njujorku i sličnim temama - bile su neverovatno beznačajne.

Očekivao sam diskurse o budućnosti čovečanstva, a ponuđena mi je kolumna o rentama i troškovima obrazovanja. Mnoge njihove kolumne je takođe bilo teško razumeti, pošto je Amerika dosta drugačiji svet od Evrope. Jednostavno, nisam mogao da shvatim čemu toliko dizanje prašine zbog autobusnog prevoza đaka iz kuća i stanova do škole. Tada pojmama nisam imao kako je organizovan američki školski sistem i iako sam naslućivao šta su bili problemi, celokupno pitanje mi je bilo potpuno strano. Nisam znao za izuzetnu decentralizaciju američkog školskog sistema, za ogromnu raznolikost u kvalitetu škola i značaja pohađanja "prave" škole, niti sam u potpunosti shvatao veliku fizičku udaljenost između kuća i škola. I tako sam se posle godinu dana umorio i od Samjuelsona, i od Fridmana.

Ali onda se Samjuelson ponovo pojavio oko godinu dana kasnije kada sam se spremao za GRE - prijemni ispit za školovanje u inostranstvu. Kupio sam njegovu divno izrađenu i ilustrovanu Ekonomiju, knjigu još uvek imam, i obožavao sam je. Jednostavno mi je otvorila jedan potpuno novi svet u kojem su velike ekonomske teme i nebitna pitanja iz njegovih kolumni koegzistirali i međusobno se dopunjavali. Pročitao sam, verujem, svaku reč iz knjige - još uvek imam beleške na marginama kao i svoje brojne sižee koji objašnjavaju ovo ili ono. Knjiga je bila baš idealna za mene u tim godinama (21). Nije bila ni previše laka, ni neverovatno teška. Imala je delove koji su bili izazov, ali takav da sam znao da ću ih uz napor shvatiti.

Ekonomija nije bila preterano skupa knjiga, možda deset dolara, mada je to bilo nekih četiri do pet odsto prosečne neto plate. Moram, doduše, da kažem da sam u to vreme u odnosu na većinu svojih drugova bio prilično "imućan". Zараđивao sam od svoje osamnaeste uglavnom od konsekvativnog prevođenja, ali i od davanja lekcija i svakojakih drugih poslova... turistički vodič, prodavac novogodišnjih čestitki, čak i dva dana, tačnije noći, perući tramvaje.

Budući da sam živio s roditeljima,

Branko Milanović

kao i gotovo svi ostali studenti iz Beograda, te nisam imao nikakve troškove, a takođe sam imao devojku koja je živela van zemlje, pa praktično nisam nigde izlazio, većinu vremena sam provodio ili sa svojim prijateljima kod kuće ili čitajući, čitajući i čitajući. I jedno i drugo je bila jeftina zabava, pa sam veći deo svog novca trošio na knjige, fudbalske utakmice i, kasnije, na ploče.

Međutim, bilo je nekoliko stvari u Ekonomiji koje su me, sećam se i posle četrdeset godina, nervirale. Prvo, Samjuelsonovo često sugerisanje čitaocima koje bi se završavalo sa Bon appetit, na francuskom, i gotovo isto vulgarnim - "prvo

otprilike nedelju dana kasnije dobili detaljan, na tri strane uredno iskupan... bilo je to pre ere procesora teksta... odgovor od Fridmana! Nažalost, mislim da ga nisam sačuvala - mora da se zagubio u mojim brojnim selidbama. Odgovor je bio prijateljski, sadržajan, s primerima privatizacije iz Britanije i Britanske Kolumbije, i, ako se dobro sećam, sa savetima za besplatnu vaučersku privatizaciju.

Moj kolega Boško Mijatović me je ispravio: seća se, kaže Boško, da je Fridman savetovao da se akcije besplatno daju radnicima i tako najbrže moguće izvrši privatizacija.

Napisao sam jedno lepo pismo Fridmanu. Kakvo je samo bilo naše iznenađenje kada smo otprilike nedelju dana kasnije dobili detaljan, na tri strane uredno iskupan... bilo je to pre ere procesora teksta... odgovor od Fridmana! Nažalost, mislim da ga nisam sačuvala - mora da se zagubio u mojim brojnim selidbama. Odgovor je bio prijateljski, sadržajan, s primerima privatizacije iz Britanije i Britanske Kolumbije, i, ako se dobro sećam, sa savetima za besplatnu vaučersku privatizaciju. Moj kolega Boško Mijatović me je ispravio: seća se, kaže, da je Fridman savetovao da se akcije besplatno daju radnicima i tako najbrže

probajte pa onda sudite o ukusu". Pa nije ovo Kuvar, već udžbenik iz ekonomije!

Onda je tu bio i njegov parohijalizam u kojem su, izuzev klasika, svi ostali citirani autori bili profesori sa četiri-pet najznačajnijih američkih univerziteta, Samjuelsonove kolege. Smatrao sam to iritantnim - zar nema nikoga na ovom belom svetu koji je uradio nešto vredno pomena? Konstantno pominjanje univerziteta na kojem neko radi je takođe bilo glupo jer bi ljudi menjali univerzitete. Pretpostavljam da je Samjuelson onda morao da u sledećem izdanju menja njihova radna mesta. Takođe mi se nije dopadala Samjuelsonova upotreba prisvojnih prideva kao "Harvardov Džonson", umesto "A. Džonson sa Univerziteta Harvard", kao da su ljudi robovi univerziteta. Ali, bila je to odlična knjiga i rado je se sećam.

A sada da se "preselimo" u 1990. kada sam već bio u Sjedinjenim Državama. Grupa prijatelja sa univerziteta koji su tada bili u ekonomskoj komisiji Demokratske stranke... bilo je to vreme kada je u Jugoslaviji/Srbiji višepartijski sistem tek rađao... predložila je da zatražimo od Miliona Fridmana savet u vezi s privatizacijom. Moram da kažem da mi se mnogo dopala njegova nedovršena Teorija cena i da nikada nisam mario za Teoriju o funkciji potrošnje koju smatram tautološkom.

Napisao sam jedno lepo pismo Fridmanu. Kakvo je samo bilo naše iznenađenje kada smo

Nažalost, Fridman nikada nije došao u Jugoslaviju ili Srbiju... u pismu je rekao da bi došao u Beograd ako možemo da mu organizujemo i posetu Dubrovniku; to je bilo rečeno u veoma prijateljskom tonu... a privatizacija je prošla mnogo gore nego što je bilo ko očekivao. Kasnije sam pročitao da je Fridman rekao da je, kao i svi ostali, pogrešio u proceni teškoća tranzicije i privatizacije.

Tako su ova dva "džina" pomalo uticala na moje učenje ekonomije, a da ih nisam nikada upoznao.

A sada, govoreći ozbiljnije, mislim da će Samjuelson možda na duže staze biti mnogo manje upamćen nego što je zaslužio svojim intelektualnim kapacitetima verovatno zato što je imao previše usko i previše tehničko sagledavanje ekonomije. Za razliku od, na primer, Kejnsa, Marksa, Pareta ili Valrasa, koji su imali široko obrazovanje i intelektualno interesovanje, Samjuelsonov krug interesa bio je uzak i nije bio dobar pisac... otuda i one kuvarske metafore.

Fridmanova sudbina će možda biti drugačija pošto se on dovodi u blisku vezu s jednom velikom idejom... kako Nasim Taleb piše, važno je, i dovoljno, u životu imati samo jednu veliku ideju... a ta ideja će biti prisutna dok god ekonomija postoji.